

**Відповіді Київського національного університету імені Тараса Шевченка
на зауваження, викладені у проекті висновку ГЕРАкредитаційної експертизи освітньо-наукової програми
37114 «Соціологія», рівень вищої освіти «Доктор філософії», спеціальність – 054 Соціологія**

Зауваження ГЕР	Коментарі КНУТШ на зауваження ГЕР
<p>Критерій 1. Проектування та цілісвітньої програми Зауваження за підкритерієм 1.2: Простежується деяка несистемність у роботі з відгуками здобувачів на ОНП, адже єдине деклароване дослідження було проведене у січні-лютому 2020 року, власне перед акредитацією. Про недостатність власної участі у процесі внесення змін до програми – декларують, за результатами опитувань, і самі аспіранти. Рекомендовано систематизувати роботу зі здобувачами для отримання більш актуальної і повної інформації щодо їхніх побажань до ОНП.</p>	<p>За критерієм 1 ОНП демонструє численні позитивні практики (на що вказує ЕГ); маємо лише одне зауваження щодо несистемності роботи з відгуками здобувачів (підкритерій 1.2), яке, на наше переконання, є суб'єктивною думкою і <u>не</u> має впливати на загальну високу оцінку за критерієм. Робота з моніторингу (не-)задоволеності здобувачами різними аспектами докторської програми з соціології здійснюється систематично гарантом ОНП (в індивідуальних та групових співбесідах), науковими керівниками і кафедрами (зокрема, під час проміжного і щорічного звітувань аспірантів кожного року – див. протоколи засідань кафедр), на засіданнях вченої ради факультету (при розгляді питань щорічної атестації аспірантів та обговорення стану і задач розвитку ОНП – див. протоколи засідань вченої ради факультету соціології). Соціологічні опитування є лише одним з інструментів отримання оцінок, зауважень і пропозицій з боку здобувачів. Інструмент соціологічного опитування не слід абсолютизувати особливо для ситуацій роботи з малими групами здобувачів (у період 2016-2020 навчальних років щорічно мали в сукупності 5-7 здобувачів). Враховані ГЕР дані соціологічного опитування у січні 2020 року здобувачів ОНП (суцільне за ОНП «Соціологія» = 7 опитаних) і які також представлені у звіті ЕГ, <u>не</u> можуть слугувати аргументом для зниження оцінки за критерієм 1. Ці дані безумовно потребують додаткової інтерпретації з врахуванням (а) потреби здобувачів впливати на перегляд і зміни в ОНП та інтересу до такої активності; (б) реальних потреб у перегляді й змінах програми у перші 3 роки її достатньо успішного впровадження. Інституціоналізоване залучення здобувачів до перегляду програми відбулось під час засідання Програмного комітету з розвитку ОНП «Соціологія» (18.02.2020), на яке запрошувались усі здобувачі цієї програми, однак взяли участь за власним бажанням лише двоє здобувачів.</p> <p>Пропозиція: зняти зауваження та, враховуючі високі оцінки за усіма підкритеріями критерія 1, сильні сторони й позитивні практики, підвищити загальну оцінку за критерієм 1 дорівня А.</p>
<p>Критерій 2. Структура та зміст освітньої програми Зауваження за підкритерієм 2.2: «Часткова невідповідність. ОНП не відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах) (затвердженого Постановою КМУ №261 від 23.03.2016 р.) у частині необхідного обсягу кредитів для набуття аспірантом компетентностей відповідно до НРК (п.27),</p>	<p>(А) Зауваження щодо обсягу кредитів ЄКТС (6-8 кр.) для формування мовних компетентностей сформульовано за «Порядком підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук», затвердженому Постановою КМУ №261 від 23.03.2016 р. без врахування внесених змін до «Порядку...», що затверджені постановою КМУ від 3 квітня 2019 р. № 283. Згідно цього документу від 3 квітня 2019 р. в п. 27 «Порядку...» затверджені наступні зміни: <i>«в абзаці п'ятому слова “(рекомендований обсяг такої навчальної складової становить шість</i></p>

зокрема,

(А) щодо мовних компетентностей (єдиний обов'язковий ОК, спрямований на це – ОНД.01, має обсяг 3 кредити). Аспіранти також можуть обирати курс англійською мовою із числа вибіркового ОК (ДВА.1.35), утім формування мовних компетентностей за умови його не-вибору не забезпечується у мінімально допустимому обсязі».

(Б) «Інші обов'язкові компетентності, передбачені Порядком, а саме – універсальні навички дослідника (мінімальний обсяг 6 кредитів) також забезпечуються виключно вибілковими дисциплінами, зокрема, навички застосування сучасних інформаційних технологій в науковій діяльності (ДВА.1.12), усної та письмової презентації результатів власного наукового дослідження українською мовою (ДВА.1.20), управління науковими проектами та/або складання пропозиції щодо фінансування наукових досліджень (ДВА.1.08), реєстрації прав інтелектуальної власності (ДВА.1.25). Галузеві компетентності можуть бути сформовані в обсязі 8 кредитів через вивчення ОК з блоку 2, що також не є мінімально рекомендованим Порядком обсягом (12 кредитів). Рекомендації для експертів Національного агентства стосовно акредитації освітніх програм третього рівня вищої освіти (додаток до «Методичних рекомендацій для експертів Національного агентства щодо застосування Критеріїв оцінювання якості освітньої програми») допускають «забезпечення програмних результатів навчання за рахунок дисциплін вільного вибору ... у контексті ОП третього рівня вищої освіти ..., але лише стосовно РН, які відносяться до набуття знань і здібностей у вузькій спеціалізації, релевантній для конкретного дослідження чи наукового напрямку аспіранта», тому вказані зауваження потребують корекції (тим більше, що шанси аспірантів на формування цих компетентностей шляхом вивчення ДВВ ще більше обмежуються через те, що перелік курсів за вибором, куди входять майже усі перелічені дисципліни, входить до загальноуніверситетських, вивчення яких стартує тільки за умови наявності на них мінімум 30 слухачів).

- вісім кредитів ЄКТС)» замінити словами «в обсязі кредитів ЄКТС відповідно до стандарту вищої освіти» - тобто без кількісного уточнення обсягу кредитів для формування мовних компетентностей.

Зауваження щодо мовних компетентностей стосується складової саме освітньо-**наукової** програми підготовки докторів філософії, рекомендації щодо структури якої викладені у «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук», затвердженому Постановою КМУ №261 від 23.03.2016 р. Зокрема, у п.9 «Порядку...» зазначається, що «Невід'ємною складовою освітньо-наукової програми аспірантури (ад'юнктури) та наукової програми докторантури є підготовка та публікація наукових статей». Таким чином, процес підготовки публікацій у міжнародних виданнях англійською мовою, підготовка англійських доповідей та участь у міжнародних конференціях, які є необхідною умовою для атестації аспіранта КНУТШ, можуть бути враховані як складова ОНП, що дозволяє сформувати компетентності 1, 3 і 4 складових. Так само можуть бути враховані і робота з іншомовними джерелами в процесі підготовки дисертаційного дослідження, використання знання іноземних мов для аналізу інформаційних інтернет ресурсів, читання новітньої спеціалізованої літератури, проходження стажування за програмами академічних обмінів тощо в закордонних університетах. Складність полягає в обрахуванні зазначених складових у кредитах ЄКТС. *В Україні регламенти для кількісної оцінки усіх видів навантаження аспіранта (learning workload) наразі відсутні.*

(Б) Зауваження щодо забезпечення формування універсальних навичок дослідника (мінімальний обсяг 6 кредитів) виключно вибілковими дисциплінами **не** відповідає дійсності. Формування універсальних навичок дослідника є складовою фактично усіх освітніх компонентів ОНП, що забезпечується не стільки тематичним змістом дисциплін, скільки методами викладання і наукової роботи із здобувачами. Також на формування відповідних компетентностей спрямовані тематично і методично обов'язкові дисципліни. Так, обов'язкова дисципліна «Філософія науки та інновацій» (ОНД.02) обсягом у 7 кредитів містить спеціальний «Соціально-економічний модуль» (див. РНП), який тематично спрямований на формування універсальних для дослідників компетентностей, пов'язаних із створенням та запуском Start-up проектів, пошуком фінансування проектів, розробкою бізнес-плану, управлінням проектом, імплементацією наукових досліджень та трансфером технологій. Формуванню навичок підготовки проектних дослідницьких пропозицій та презентації дослідницьких результатів присвячені спеціальні заняття (практичного спрямування) за «Соціологічним модулем» обов'язкової дисципліни «Філософія науки та інновацій» (ОНД.02). Також, згідно з РНП, в обов'язковій для аспірантів дисципліні «Студії з сучасної соціології» в 4 кредити (ДФВ\1.01), окрім теоретичної складової, також відпрацьовуються вміння створювати проектні пропозиції і заявки на участь у конкурсах проектів (інтерв'ю з аспірантами також засвідчують реальність практики створення таких пропозицій і пошуку їх фінансування).

Що стосується формування компетентностей із застосування інформаційних технологій у

Зауваження за підкритерієм 2.4:

(А) «Часткова невідповідність. Цикл дисциплін вибору факультету (8 кредитів) частково обмежує формування індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів. У навчальному плані за ОНП 2018 року є два блоки вибіркових дисциплін – за вибором факультету (8 кредитів) та два переліки дисциплін вільного вибору аспіранта – відповідно 4- та 2-кредитні.

(Б) По-перше, звертаємо увагу ЗВО на те, що такі формулювання як «дисципліни за вибором факультету / програми / ЗВО» є неприпустимими, адже вони не є курсами, які обирає здобувач, а, отже, не можуть вважатися вибірковими (тобто нормативні). Загалом, перелік нормативних дисциплін не повинен визначатися ніким іншим, окрім групи забезпечення, що розробляє ОНП, відтак, є відповідальною за логіку побудови ОНП та її змістове наповнення.

(В) По-друге, 12 вибіркових кредитів для аспірантів на ОНП не можуть бути забезпечені тими дисциплінами, що фігурують в ОНП 2018 року (с.20-21), а саме, якщо з переліку 1 аспірант обере 1 дисципліну обсягом 4 кредити, а з переліку 2 – два ОК обсягом по 2 кредити кожен, то в сумі отримає 8, а не 12 кредитів, що менше, ніж мінімально допустимі Законом

науковій діяльності, то зазначимо, що на ОНП з соціології за результатами конкурсного відбору вступають аспіранти, які вже в достатній мірі володіють сучасними інформаційними технологіями наукової діяльності, оскільки застосування інформаційних технологій стало базовою нормою і компетентністю, розвитку яких присвячені бакалаврські і магістерські програми з соціології в усіх університетах, що забезпечують підготовку фахівців з соціології. Третина питань Програми фахового вступного іспиту до аспірантури факультету соціології має відношення до сучасних інформаційних технологій та їх застосування в соціологічних дослідженнях.

Кредитний вимір рекомендованих у п. 27 «Порядку...» основних складових, що передбачають «набуття аспірантом... компетентностей відповідно до Національної рамки кваліфікацій», ускладняється тим фактом, що освітні компоненти (тільки вони, згідно чинних вимог вимірюються у кредитах) часто забезпечують формування компетентностей, що можуть бути віднесені до різних складових. Розподіл кредитів у цьому випадку може бути здійснено відповідно до кількості компетентностей, що забезпечує дисципліна з врахуванням її навчальної спрямованості. Хоча такий підхід може виглядати дискусійним.

Пропозиція: зняти зауваження за підкритерієм 2.2.

(А) Із зауваженням про часткове обмеження формування індивідуальної траєкторії здобувачів циклом дисциплін вибору факультету (8 кредитів) **не погоджуємось**. Будь-яка освітня програма, що має дисциплінарну спрямованість і власний фокус підготовки фахівців, своєю обов'язковою для вивчення складовою буде так чи інакше обмежувати індивідуальні освітні траєкторії здобувачів. Цикл дисциплін «вибору факультету/інституту» ОНП «Соціологія» факультету соціології КНУТШ, які є обов'язковими фаховими дисциплінами для аспірантів, спрямований на здобуття аспірантами глибинних знань із спеціальності, розвиток теоретичної та методологічної культури дослідника в галузі соціології. Логічно, що структурна складова цього блоку включає дві дисципліни теоретичного та методологічного спрямування по 4 кредити кожна. Причому РНП цих дисциплін («Студії з сучасної соціології» та «Дослідницька методологія в соціології») є гнучкими, відповідають досягненням і запитам сучасної соціологічної науки і практики. Можливості формування індивідуальної освітньої траєкторії засвідчені, зокрема, в п. 2.5 і 2.6 Відомості самооцінювання.

(Б) Щодо зауваження про неприпустимість формулювання як «дисципліни за вибором факультету / програми / ЗВО» звертаємо увагу на те, що блок з двох фахових дисциплін, позначений такою назвою, є обов'язковим для здобувачів за ОНП «Соціологія» і ніяк не розглядається як пропозиція для вибору здобувачами. Для запобігання можливим непорозумінням щодо обсягу вільного вибору здобувачів у новій (третій) редакції ОНП, оновлення якої готується на підставі діючих на сьогодні нормативних і рекомендаційних документів, ці терміни (вибір факультету, вибір ЗВО вже вилучено).

України «Про вищу освіту» 25% від загального обсягу ОНП (у цьому випадку – 40 кредитів). Припускаємо, що в описі ОНП допущено механічну помилку і (відповідно до відомостей СО, перелік 2 містить не 2-, а 4-кредитні ОК), в інакшому разі ОНП не дотримується вимог Закону України, що є суттєвим недоліком.

Зауваження за підкритерієм 2.8

У циклі обов'язкових дисциплін ОНП 2016 комплексний підсумковий іспит не має кредитів.

(В) В Описі освітньої програми щодо обсягу кредитів у виборі двох фахових дисциплін з Переліку 2 допущена технічна описка: дійсно, як і зазначає експерт, кожна з дисциплін для вибору розрахована на 4 кредити, що повністю відповідає відомостям з Навчального плану ОНП і вимогам. Тобто необхідні 12 вибіркових кредитів повністю забезпечуються вибором здобувачами дисциплін за Переліками 1 і 2.

Пропозиція: зняти зауваження за підкритерієм 2.4.

Зауваження до підкритерію 2.8 абсолютно неприйнятне: комплексний підсумковий іспит не є освітнім компонентом і відповідно йому не можуть бути присвоєні кредити.

Комплексний підсумковий іспит є підсумковим оцінюванням, завданням якого є незалежне підтвердження успішного опанування здобувачем запланованих результатів навчання.

Пропозиція: повністю зняти всі зауваження за критерієм 2 та з врахуванням сильних сторін та повноцінної відповідності Програми критерію 2 підвищити загальну оцінку за цим критерієм дорівня А.

Критерій 3. Доступ до освітньої програми та визнання результатів навчання

Зауваження за підкритерієм 3.3:

Нормативна база ЗВО щодо перезарахування РН, отриманих в інших ЗВО, наявна, і її використання на ОНП підтвержене, зокрема, через участь аспірантів у програмах академічних обмінів Erasmus+. Водночас, з відомостей СО та звігу ЕГ не зрозуміло, в який спосіб таке перезарахування відбувається. Зокрема, у відомостях СО вказано, що одна з аспіранток «додатково отримала 15 кредитів за прослухані курси, які будуть враховані в додатку до диплому»: чи означає це, що в основному ЗВО вона звільняється від вивчення дисциплін, що формують відповідні компетентності? ЕГ вказує лише, що здобуті РН «зараховані як компонент їхнього індивідуального плану на даній освітньо-науковій програмі», то ж це питання потребує додаткового роз'яснення зі сторони ЗВО.

Зауваження до підкритерієм 3.4:

Попри наявність внутрішньої нормативної бази, визнання РН, здобутих у неформальній освіті, не застосовується на ОНП.

1) До зауваження за підкритерієм 3.3: угода за програма академічного обміну Erasmus+ з Лундським університетом, до якої були залучені дві здобувачки ОНП «Соціологія» в період з серпня 2017 до січня 2018 р., передбачала виключно дослідницьку роботу і не передбачала перезарахування кредитів. Освітня складова ОНП за кредитами здобувачками була повністю виконана.

2) Зауваження за підкритерієм 3.4 суперечить чинному законодавству. Згідно ст.38. Закону України «Про освіту» органом, який «формує вимоги до визнання результатів неформального та інформального навчання» визначається Національне агентство кваліфікацій. Згідно ст.8 цього ж закону «Результати навчання, здобуті шляхом неформальної та/або інформальної освіти, визнаються всистемі формальної освіти в порядку, визначеному законодавством». Такий порядок, визначений на законодавчому рівні, є відсутнім і не може бути унормованим на рівні ЗВО (органом, який «формує вимоги до визнання результатів неформального та інформального навчання» статтею 38 Закону України «Про освіту» визначається Національне агентство кваліфікацій). Університет чітко і послідовно дотримується цієї позиції, інформує про це здобувачів освіти і всіх зацікавлених осіб, і таким чином (навіть формально) дотримується вимог підкритерію 3.4, адже Університетом «визначені чіткі та зрозумілі правила визнання результатів навчання, отриманих у неформальній освіті, які є доступними для всіх учасників освітнього процесу та послідовно дотримуються під час реалізації освітньої програми». Ця позиція Університету була доведена до Національного Агентства із

	<p>забезпечення якості вищої освіти, яке на своєму засіданні 26 травня 2020 року визнало (у відповіді С.М.Квіта) що відсутність практики зарахування результатів неформальної освіти не може вважатися недоліком програми.</p> <p>Пропозиція: зняти зауваження за критерієм 3 та з врахуванням сильних сторін та повноцінної відповідності Програми критерію 3 підвищити загальну оцінку за цим критерієм до рівня А.</p>
<p>Критерій 5. Зауваження за підкритерієм 5.4 щодо дотримання академічної доброчесності і зрозумілості відповідних процедур: Часткова відповідність. Користування програмою Unichesk доступне усім учасникам освітнього процесу в університетській мережі. Популяризація АД на ОНП відбувається через інформування про неї аспірантів на установчих зборах, наявність окремих тем та завдань для набуття цінностей щодо АД при вивченні нормативних дисциплін «Філософія науки та інновацій» та «Академічне письмо» англійською мовою. Положенням про систему виявлення та запобігання академічному плагіату в КНУТШ передбачена перевірка дисертацій аспірантів та їх повернення на доопрацювання у разі порушення принципів АД (зокрема, наявності неналежно цитованих текстових запозичень, низького відсотка унікальності тексту). Подібна практика була застосована на іншій ОНП у ЗВО, подібних випадків на аналізованій ОНП не декларують. Водночас, вважаємо доволі ліберальним підхід ЗВО до аспірантів, що порушили принципи АД, то ж рекомендовано посилити відповідальність за такі дії.</p>	<p>Не погоджуємось з висновком про «доволі ліберальний підхід до аспірантів, що порушили принципи АД». Згідно Положення про організацію освітнього процесу в КНУТШ (<i>див. п. 9.8.3</i>), при виявленні фактів академічної недоброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації чи фальсифікації результатів дослідження) здобувачів застосовуються наступні заходи (про що зазначено у <i>пункті 10.8 Відомостей самооцінювання</i>):</p> <ul style="list-style-type: none"> - повторне проходження оцінювання освітнього компонента ОНП, - відрахування з КНУТШ, - позбавлення академічної стипендії, - позбавлення пільг з оплати навчання, - відмова у присудженні ступеня доктора філософії на будь-якому етапі розгляду дисертації без права її повторного захисту у випадку виявлення порушень академічної доброчесності у дисертації та наукових публікаціях здобувача (згідно нових вимог до захисту дисертації на здобуття ступеня доктора філософії - http://asp.univ.kiev.ua/doc/PhD/Defense_%20PhD_dissertation.pdf). <p>Пропозиція: зняти зауваження за критерієм 5 та з врахуванням сильних сторін та повноцінної відповідності Програми критерію 5 підвищити загальну оцінку за цим критерієм до рівня А.</p>
<p>Критерій 9. Прозорість та публічність Зауваження за підкритерієм 9.2 щодо попереднього оприлюднює на офіційному вебсайті ЗВО проекту із метою отримання зауважень та пропозицій заінтересованих сторін: «Інформація за цим підкритерієм не підтверджена. Попри те, що перегляд ОНП у 2020 не запланований, відомостей про те, що попередній перегляд ОНП відбувався відповідно до описаної у підкритерії процедури, не надано – посилання у</p>	<p>Проект оновленої ОНП «Соціологія», який був ухвалений Вченою радою КНУТШ 25.06.2018 і введений в дію Наказом ректора, був розміщений на веб-сторінці факультету соціології для публічного обговорення 25.04.2018 р.. Лінк на цю подію на факультетській сторінці є давно не дійсним оскільки обговорення проекту не може продовжуватись після його затвердження. Додаткового запиту за цим питанням від НАЗЯВО не надходило.</p> <p>Пропозиція: зняти зауваження за критерієм 9 та з врахуванням пропозиції ЕГ, сильних</p>

відомостях СО у цьому пункті містить лінк на ОНП зразка 2018 року, що не є доказом її перегляду відповідно до вимог».

сторін та повноцінної відповідності Програми критерію **9 підвищити загальну оцінку за цим критерієм до категорії А.**